

Tóth Imre: *Mesél a palóckirály*

„Rögvest a kezére olvasnak az új juhásznak hatszáz juhot. [...] De bizony egy sánta juh mindig hátulra marad. Egyre dörgölődzik a juháshoz, de az jól megrugasztja a sánta juhot. Az meg erre mindjárt viselősé vált a juhástól, és máris bebújt egy kőszikla hasadékába! Mert bizony nem igazi juh volt, hanem boszorka!” – olvashatjuk mindjárt az első mesében ezt a még népmesékben is szokatlan fordulatot. De nem csak ezért különleges ez a könyv, és nem csak ezért lehet közönsége felnőtt, vagyis mesékből kinőtt olvasó is.

Élt egyszer Szécsényben a 19. században egy jogász, akit akkor Pintér Sándornak hívtak ma Palóckirálynak neveznek. Ennek a királynak legkedvesebb foglalatossága palóc mesék gyűjtése és lejegyzése volt, ki is nyomtatta barátai számára *XIII palócmese* című könyvét. Csakhogy olyan alapos munkát végzett, hogy a mesék nyelvmelkéként igen, meseként már akkor sem használtattak, ugyanis hangról hangra követték a palóc tájnyelvet, ilyesformán – már amire van betű a billentyűzeten! –: „Hún, húnmem, hane waót effalu, a falu veegin át ekkis gulyibafeele házikaó, a gulyibának kideót-bedeót falljai közt penyíszes szaómán fekiutt betegeő egy öreganyaóka” és így tovább. Úgyhogy mielőtt a me-

sék eltűnhettek volna szemünk előtt valamelyik nyelvészeti szakkönyvtárban, Tóth Imre átdolgozta őket. A kiejtési sajátosságokból csak azokat tartotta meg, amelyek nem zavarják az olvasást, itt-ott szelídített a történet fordulatain is, a ritka tájnyelvi szavak jelentése pedig kiderül a szövegösszefüggésből – habár néha jól jött volna egy-egy lábjegyzet. Mutatóba azért közli a *Mese a keet testverreő* eredeti szövegét, és jó rejtvényfejtést kíván. Nekem nem volt hozzá türelmem, de szerencsére a könyvben ennek átírt változata is szerepel, úgyhogy egy bekezdés után odalapoztam.

A mesék előtt rövid bevezető olvasható, talán túlzóan patetikus, és stílusa rendkívül furcsán hat egy ilyesféle mesegyűjtemény élén. Ez azonban nehogy elriasszon valakit az olvasástól, mert sokat veszítene! Ez a mesecsoport ugyanis nem csak nyelvben különleges. Szereplői ugyan a megszokott meshősök: juhász, Hécsin szakállú ördög, mostohák, királylányok, ám kalandjaikon az ember meg tud még lepódnni. Én például meg voltam győződve róla, hogy a boszorkányok söprűn lovagolnak. De egy Rufó nevű legényről szóló meséből kiderül, hogy a pemetéffü-seprűt szénvonóra, aztán sütőlapát-ra lehet cserélni. A szerelmespár pedig nemcsak galambbá meg összefonódó rózsatövét tud válni, hanem rongyos kápolnává és öreg áccsá, vagy kölestáblává meg pásztorrá. Az

is ebből a meséből derül ki, hogy a legények bizony még a varázserejű boszorkánylányt is képesek elhagyni, ha egy hamis lány a legényt megélti valamivel. Van tehát min izgulni, még ha tudjuk is, hogy a mese végére biztosan minden rendbe jön, és a jók elnyerik méltó jutalmukat – a rosszak meg nem nagyon kapnak büntetést! A három „barát” például, akik Juhászi Pétert szépen visszareszertették az alvilágba, elnyeri a fiú megbocsátását, meg három lány kezét, akik persze mind királyi származásúak.

MANDA BORBÁLA

(*Cicero Könyvtudató, Bp., 2002.*)

Nagy Pál: *Journal in-time (Él[je]tem 2.)*

Nagy Pál kilencvenes évekbeli munkáit olvasva aligha kerülheti el figyelmünket, hogy írói tevékenységének mostanra elsősorban azon iránya vált hangsúlyossá, mely érdeklődését az önértelmezés kifejtettebb formái felé terelte. Értekező műfajú szövegeinek sorába illeszkedik önéletírása is, mely korábbi munkáitól eltérően nem az alkotás (és a befogadás) általánosabb szemléleti vonatkozásainak megvilágítására, hanem saját pályájának és annak tágabb, történelmi környezeté-

nek számbavételére törekszik. Az önéletrajz műfaja ugyanakkor végigkíséri Nagy Pál munkásságát: a hatvanas évek második felében írt kísérletező prózája például többféle módon is kapcsolódik e nagy hagyományú műfajhoz. Most megjelent könyvében azonban több tekintetben is határozott elmozdulás figyelhető meg: míg korábbi művei kitalált és valós többértelmű összjátékának közegében idézték meg e műfaj szabályszerűségeit, önéletrajzában két kötete hangsúlyozottan elválasztani kívánja a kitalált és a valós területét, egyben eloldódva a műfaj azon elmélgető jellegű mintáitól, melyekhez a korábbi szövegek jelzetten is kapcsolódtak. Valós és kitalált elhatárolásával ugyanakkor nemcsak elbeszélő, de egyes értekező műveitől is eltávolodik: a hetvenes évek második felében közzétett munkanaplója például maga is kísérletezett azokkal a szövegalakító technikákkal, melyek fejezetei tárgyát képezték. Bár önéletírásának címe visszatul korábbi költői műveire (két alkalommal is *Journal in-time* címmel gyűjtötte össze képnylevi eljárásokkal élő költeményeit), s ily módon látszólag elbizonytalanítja fikciós és nem fikciós szöveg ellentétét, ugyanakkor mégis eltávolodik a nyelvi alakítás művészi formáitól, s a részletes és tárgyyszerű dokumentáció igényét helyezi előtérbe. Ez természetesen egyszerre tágítja és szűkíti lehetőségeinek körét.